

USTAWA
z dnia 15 września 2000 r.

Opracowano na pod-
stawie: Dz.U. z 2000
r. Nr 88, poz. 985.

o referendum lokalnym

Rozdział 1
Przepisy ogólne

Art. 1.

1. Ustawa określa zasady i tryb przeprowadzania referendum lokalnego.
2. W zakresie nieuregulowanym w ustawie do referendum lokalnego stosuje się odpowiednio przepisy rozdziałów 2, 3 oraz 6-9 ustawy z dnia 16 lipca 1998 r. - Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz.U. Nr 95, poz. 602 i Nr 160, poz. 1060).

Art. 2.

1. W referendum lokalnym, zwanym dalej „referendum”, mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego jako członkowie wspólnoty samorządowej wyrażają w drodze głosowania swoją wolę co do sposobu rozstrzygnięcia sprawy dotyczącej tej wspólnoty, mieszczącej się w zakresie zadań i kompetencji organów danej jednostki lub w sprawie odwołania organu stanowiącego tej jednostki.
2. Referendum polega na udzieleniu na urzędowej karcie do głosowania pozytywnej lub negatywnej odpowiedzi na postawione pytanie lub pytania w zakresie spraw określonych w ust. 1 albo na dokonaniu wyboru pomiędzy zaproponowanymi wariantami.

Art. 3.

W referendum mają prawo brać udział osoby stale zamieszkujące na obszarze danej jednostki samorządu terytorialnego, posiadające czynne prawo wyborcze do organu stanowiącego tej jednostki.

Art. 4.

Referendum przeprowadza się, z zastrzeżeniem art. 5 ust. 1, z inicjatywy organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego lub na wniosek co najmniej:

- 1) 10% uprawnionych do głosowania mieszkańców gminy albo powiatu,
- 2) 5% uprawnionych do głosowania mieszkańców województwa.

Art. 5.

1. W sprawach odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji rozstrzyga się wyłącznie w drodze referendum przeprowadzonego na wniosek mieszkańców, o którym mowa w art. 4.
2. Referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego nie przeprowadza się:
 - 1) przed upływem 12 miesięcy od dnia wyborów albo od dnia ostatniego referendum w tej sprawie,
 - 2) jeżeli data wyborów przedterminowych, przeprowadzanych w wyniku referendum, miałaby przypaść w okresie 6 miesięcy przed zakończeniem kadencji organu stanowiącego.

Art. 6.

Referendum jest, odpowiednio do wspólnoty samorządowej, której spraw dotyczy:

- 1) referendum gminnym w rozumieniu ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 1996 r. Nr 13, poz. 74, Nr 58, poz. 261, Nr 106, poz. 496 i Nr 132, poz. 622, z 1997 r. Nr 9, poz. 43, Nr 106, poz. 679, Nr 107, poz. 686, Nr 113, poz. 734 i Nr 123, poz. 775, z 1998 r. Nr 155, poz. 1014 i Nr 162, poz. 1126 oraz z 2000 r. Nr 26, poz. 306, Nr 48, poz. 552 i Nr 62, poz. 718),
- 2) referendum powiatowym w rozumieniu ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. Nr 91, poz. 578 i Nr 155, poz. 1014 oraz z 2000 r. Nr 12, poz. 136, Nr 26, poz. 306, Nr 48, poz. 552 i Nr 62, poz. 718),
- 3) referendum wojewódzkim w rozumieniu ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. Nr 91, poz. 576, Nr 155, poz. 1014, Nr 160, poz. 1060 i Nr 162, poz. 1126 oraz z 2000 r. Nr 12, poz. 136, Nr 26, poz. 306, Nr 48, poz. 550 i 552 i Nr 62, poz. 718).

Art. 7.

Przedmiotem referendum gminnego może być również samoopodatkowanie się mieszkańców na cele publiczne mieszczące się w zakresie zadań i kompetencji organów gminy; w tych sprawach rozstrzyga się wyłącznie w drodze referendum.

Art. 8.

Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) jednostkach samorządu terytorialnego - rozumie się przez to także miasto stołeczne Warszawę,
- 2) wojewódzkim komisarzu wyborczym - rozumie się przez to właściwego wojewódzkiego komisarza wyborczego, a w odniesieniu do referendów gminnego i powiatowego także właściwego zastępcę wojewódzkiego komisarza wyborczego w rozumieniu ustawy, o której mowa w art. 1 ust. 2,

- 3) terytorialnych i obwodowych komisjach - rozumie się przez to, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy, terytorialne i obwodowe komisje wyborcze w rozumieniu ustawy, o której mowa w art. 1 ust. 2.

Rozdział 2

Referendum przeprowadzane z inicjatywy organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego

Art. 9.

1. Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego podejmuje uchwałę w sprawie przeprowadzenia referendum bezzwłódną większością głosów swojego ustawowego składu.
2. Uchwała, o której mowa w ust. 1, zawiera:
 - 1) pytanie lub pytania referendum albo warianty zaproponowane mieszkańcom jednostki do wyboru,
 - 2) termin przeprowadzenia referendum,
 - 3) wzór karty do głosowania,
 - 4) kalendarz czynności związanych z przeprowadzeniem referendum.
3. W przypadku gdy przedmiotem referendum gminnego jest samoopodatkowanie się mieszkańców na cele publiczne, uchwała rady gminy wskazuje również cel lub cele oraz zasady samoopodatkowania.

Art. 10.

1. Uchwała organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego w sprawie przeprowadzenia referendum podlega ogłoszeniu w wojewódzkim dzienniku urzędowym, przy czym uchwała rady gminy podlega ponadto bezzwłódnemu rozplakatowaniu lub ogłoszeniu w inny sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie.
2. Referendum przeprowadza się w dzień wolny od pracy, w okresie między 30 a 40 dniem od dnia opublikowania uchwały w wojewódzkim dzienniku urzędowym, z zastrzeżeniem ust. 3.
3. Jeżeli wojewoda wydał rozstrzygnięcie nadzorcze stwierdzające nieważność uchwały w sprawie przeprowadzenia referendum, w przypadku uwzględnienia przez Naczelnego Sądu Administracyjnego skargi złożonej na to rozstrzygnięcie, referendum przeprowadza się w dzień wolny od pracy, w okresie między 30 a 40 dniem od dnia ogłoszenia wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego.
4. W przypadku, o którym mowa w ust. 3, organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego podejmuje uchwałę w sprawie aktualizacji kalendarza czynności, o którym mowa w art. 9 ust. 2 pkt 4.

Rozdział 3

Przepisy ogólne dotyczące referendum przeprowadzanego na wniosek mieszkańców

Art. 11.

1. Z inicjatywą przeprowadzenia referendum na wniosek mieszkańców jednostki samorządu terytorialnego wystąpić może:
 - 1) grupa co najmniej 15 obywateli, którym przysługuje prawo wybierania do organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego, a w odniesieniu do referendum gminnego - także pięciu obywateli, którym przysługuje prawo wybierania do rady gminy,
 - 2) statutowa struktura terenowa partii politycznej działająca w danej jednostce samorządu terytorialnego,
 - 3) organizacja społeczna posiadająca osobowość prawną, której statutowym terenem działania jest co najmniej obszar danej jednostki samorządu terytorialnego.
2. Podmioty, o których mowa w ust. 1, zwane są dalej „inicjatorami referendum”.

Art. 12.

1. Inicjator referendum powiadamia na piśmie przewodniczącego zarządu danej jednostki samorządu terytorialnego o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum.
2. Powiadomienie, o którym mowa w ust. 1, zawiera:
 - 1) jeżeli inicjatorem referendum jest grupa obywateli - nazwiska, imiona, adresy zamieszkania oraz numery ewidencyjne PESEL wszystkich członków grupy oraz wskazanie osoby będącej jej pełnomocnikiem,
 - 2) jeżeli inicjatorem referendum jest partia polityczna lub organizacja społeczna - nazwę inicjatora, adres siedziby oraz nazwisko, imię, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL osoby będącej jej pełnomocnikiem, przy czym do powiadomienia dołącza się poświadczony odpis z ewidencji partii politycznych lub odpis z rejestru organizacji wraz z jej statutem,
 - 3) określenie sprawy, w której ma zostać przeprowadzone referendum.
3. Przewodniczący zarządu jednostki samorządu terytorialnego niezwłocznie potwierdza na piśmie otrzymanie powiadomienia.
4. Pełnomocnikiem inicjatora referendum może być jedynie osoba, której przysługuje prawo wybierania do organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego.
5. Na pisemny wniosek inicjatora referendum przewodniczący zarządu jednostki samorządu terytorialnego, w ciągu 14 dni od otrzymania wniosku, powiadamia w formie pisemnej inicjatora referendum lub jego pełnomocnika o liczbie mieszkańców jednostki samorządu terytorialnego uprawnionych do głosowania, o której mowa w art. 4, objętych stałym rejestrem wyborców w gminie na koniec

kwartału poprzedzającego złożenie wniosku. Liczbę tę dla powiatów i województw ustalają i niezwłocznie przekazują właściwym starostom i marszałkom województw wojewódzcy komisarze wyborczy na podstawie kwartalnych meldunków o stanie rejestrów wyborców składanych przez wójtów (burmistrzów, prezydentów miast) do 10 dnia miesiąca następującego po zakończeniu kwartału.

6. Inicjator referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji powiadamia o zamiarze wystąpienia z taką inicjatywą również wojewódzkiego komisarza wyborczego; do tego powiadomienia stosuje się odpowiednio przepisy ust. 1-3.

Art. 13.

1. Inicjator referendum, na swój koszt, podaje do wiadomości mieszkańców danej jednostki samorządu terytorialnego przedmiot zamierzonego referendum, przy czym podanie do wiadomości w gminie następuje w sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie, a w powiecie i w województwie - poprzez ogłoszenie w prasie codziennej ogólnodostępnej w danej jednostce samorządu terytorialnego.
2. Informacja o zamierzonym referendum powinna zawierać pytanie lub pytania referendum albo warianty zaproponowane do wyboru, a jeżeli wniosek dotyczy referendum w sprawie samoopodatkowania - cel lub cele oraz zasady samoopodatkowania.
3. Informacja o zamierzonym referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego zawiera uzasadnienie odwołania.

Art. 14.

1. W terminie 60 dni od dnia powiadomienia przewodniczącego zarządu jednostki samorządu terytorialnego o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum jego inicjator zbiera podpisy mieszkańców uprawnionych do wybierania organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego, którzy chcą poprzeć inicjatywę w tej sprawie.
2. Podpisy zbiera się na kartach, z których każda zawiera informacje o przedmiocie zamierzonego referendum oraz o tym, że poparcia nie można wycofać. Karta zawiera również:
 - 1) nazwiska i imiona członków grupy oraz imię, nazwisko i miejsce zamieszkania pełnomocnika, jeżeli inicjatorem referendum jest grupa obywateli,
 - 2) nazwę i adres siedziby statutowej struktury terenowej partii politycznej lub organizacji społecznej oraz imię, nazwisko i adres zamieszkania pełnomocnika, jeżeli inicjatorem referendum jest partia polityczna lub organizacja społeczna.
3. Podpisy popierające wniosek w sprawie przeprowadzenia referendum z inicjatywy mieszkańców można zbierać w miejscu, czasie i w sposób wykluczający stosowanie jakichkolwiek nacisków zmierzających do wymuszenia podpisów.
4. Mieszkaniec jednostki samorządu terytorialnego popierający wniosek o przeprowadzenie referendum podaje na karcie nazwisko, imię, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL. Dane te potwierdza własnoręcznym podpisem. Wycofanie udzielonego poparcia jest bezskuteczne.

Rozdział 4

Referendum na wniosek mieszkańców w sprawach innych niż odwołanie organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego

Art. 15.

1. Inicjator referendum przekazuje w terminie określonym w art. 14 ust. 1 pisemny wniosek o przeprowadzenie referendum przewodniczącemu zarządu jednostki samorządu terytorialnego. Przewodniczący zarządu jednostki samorządu terytorialnego niezwłocznie potwierdza na piśmie otrzymanie wniosku.
2. Wniosek o przeprowadzenie referendum powinien zawierać pytanie lub pytania referendum albo warianty zaproponowane do wyboru, a jeżeli wniosek dotyczy referendum w sprawie samoopodatkowania - cel lub cele oraz zasady samoopodatkowania.

Art. 16.

1. Przewodniczący zarządu jednostki samorządu terytorialnego przekazuje niezwłocznie wniosek, o którym mowa w art. 15, przewodniczącemu organu stanowiącego tej jednostki.
2. Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego powołuje ze swego składu komisję do sprawdzenia, czy wniosek mieszkańców o przeprowadzenie referendum odpowiada przepisom ustawy.
3. Do udziału w pracach komisji w charakterze obserwatora zaprasza się inicjatora referendum lub jego pełnomocnika. Inicjator referendum lub jego pełnomocnik może w razie potrzeby, w tym z własnej inicjatywy, składać komisji dodatkowe wyjaśnienia i przedstawiać dowody. Komisja może również żądać od inicjatora referendum lub jego pełnomocnika złożenia takich wyjaśnień i przedstawienia dowodów.
4. Wniosek o przeprowadzenie referendum niespełniający warunków, o których mowa w art. 15, komisja zwraca inicjatorowi referendum, wyznaczając czternaściodniowy termin do usunięcia uchybień.
5. Jeżeli komisja stwierdzi, że wniosek o przeprowadzenie referendum zawiera uchybienia, których nie można usunąć, przekazuje wniosek organowi stanowiącemu jednostki samorządu terytorialnego wraz ze swoją opinią.
6. Przepisu ust. 4 nie stosuje się w przypadku, gdy uchybienia wniosku polegają na zebraniu niewystarczającej ilości prawidłowo złożonych podpisów osób popierających wniosek, chyba że nie upłynął jeszcze termin, o którym mowa w art. 14 ust. 1.

Art. 17.

1. Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego podejmuje uchwałę w sprawie przeprowadzenia referendum, jeżeli wniosek mieszkańców spełnia wymogi ustawy oraz nie prowadzi do rozstrzygnięć sprzecznych z prawem; organ stanowiący jest związany treścią wniosku.

2. W przypadku złożenia dwóch lub więcej wniosków mieszkańców o przeprowadzenie referendum organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego podejmuje uchwałę o przeprowadzeniu referendów w takiej kolejności, w jakiej wnioski zostały przekazane przewodniczącemu zarządu tej jednostki przez inicjatorów referendów lub ich pełnomocników. Organ stanowiący może również, jeżeli jest to możliwe, poddać jednocześnie wszystkie wnioski lub ich część pod referendum.

Art. 18.

Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego podejmuje uchwałę w sprawie przeprowadzenia referendum lub uchwałę o odrzuceniu wniosku mieszkańców nie później niż w ciągu 30 dni od dnia przekazania wniosku przewodniczącemu zarządu tej jednostki.

Art. 19.

Uchwała organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego w sprawie przeprowadzenia referendum na wniosek mieszkańców podlega opublikowaniu zgodnie z art. 10 ust. 1.

Art. 20.

1. Na uchwałę organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego odrzucającą wniosek mieszkańców w sprawie przeprowadzenia referendum, a także na niedotrzymanie przez ten organ terminu określonego w art. 18, inicjatorowi referendum służy skarga do Naczelnego Sądu Administracyjnego w terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały lub upływu terminu do jej podjęcia.
2. Naczelny Sąd Administracyjny rozpatruje skargę w terminie 14 dni od dnia zgłoszenia skargi. Wyrok sądu jest ostateczny.
3. Wyrok sądu uwzględniający skargę zastępuje uchwałę organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego.

Art. 21.

Referendum przeprowadza się w dzień wolny od pracy, w okresie między 30 a 40 dniem:

- 1) od dnia opublikowania uchwały organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego w tej sprawie w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- 2) od dnia ogłoszenia przez Naczelny Sąd Administracyjny wyroku, o którym mowa w art. 20 ust. 3.

Rozdział 5

Referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego

Art. 22.

1. Inicjator referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przekazuje na piśmie, w terminie określonym w art. 14 ust. 1, wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu wniosek mieszkańców wraz z informacją o spełnieniu obowiązków wskazanych w art. 13 ust. 1 i 3. Wojewódzki komisarz wyborczy niezwłocznie potwierdza na piśmie otrzymanie wniosku.
2. Do wniosku dołącza się karty, o których mowa w art. 14 ust. 2.
3. Wojewódzki komisarz wyborczy zwraca inicjatorowi referendum lub jego pełnomocnikowi wniosek zawierający uchybienia i wyznacza czternastodniowy termin do ich usunięcia.
4. Wojewódzki komisarz wyborczy odrzuca wniosek o przeprowadzenie referendum, w którym stwierdził nie dające się usunąć uchybienia, a także, jeśli inicjator referendum nie wywiązał się z obowiązków wskazanych w art. 13 ust. 1 i 3. Postanowienie o odrzuceniu wniosku przekazuje się niezwłocznie inicjatorowi referendum lub jego pełnomocnikowi.
5. Przepisu ust. 3 nie stosuje się w przypadku, gdy uchybienia wniosku polegają na zebraniu niewystarczającej ilości prawidłowo złożonych podpisów osób popierających wniosek, chyba że nie upłynął jeszcze termin, o którym mowa w art. 14 ust. 1.
6. Inicjator referendum lub jego pełnomocnik może w razie potrzeby, w tym z własnej inicjatywy, składać wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu dodatkowe wyjaśnienia i przedstawiać dowody. Wojewódzki komisarz wyborczy może także żądać od inicjatora referendum lub jego pełnomocnika złożenia takich wyjaśnień i przedstawienia dowodów.

Art. 23.

1. Wojewódzki komisarz wyborczy postanawia o przeprowadzeniu referendum, jeżeli wniosek mieszkańców spełnia wymogi określone w ustawie.
2. W przypadku złożenia dwóch lub więcej wniosków, o których mowa w ust. 1, wojewódzki komisarz wyborczy postanawia o przeprowadzeniu referendum w terminie liczonym od dnia otrzymania pierwszego wniosku.

Art. 24.

Wojewódzki komisarz wyborczy wydaje postanowienie o przeprowadzeniu referendum lub odrzuceniu wniosku nie później niż w ciągu 30 dni od dnia jego złożenia.

Art. 25.

1. Postanowienie wojewódzkiego komisarza wyborczego o przeprowadzeniu referendum zawiera:

- 1) termin przeprowadzenia referendum,
 - 2) wzór i treść karty do głosowania,
 - 3) kalendarz czynności związanych z przeprowadzeniem referendum.
2. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, podlega opublikowaniu zgodnie z art. 10 ust. 1.

Art. 26.

1. Na postanowienie wojewódzkiego komisarza wyborczego odrzucające wniosek o przeprowadzenie referendum, o którym mowa w art. 22, a także w przypadku niedotrzymania przez komisarza terminu określonego w art. 24, inicjatorowi referendum służy skarga do Naczelnego Sądu Administracyjnego w terminie 14 dni od dnia doręczenia postanowienia.
2. Naczelny Sąd Administracyjny rozpatruje skargę w terminie 14 dni od dnia zgłoszenia skargi. Wyrok sądu jest ostateczny.
3. Wyrok sądu uwzględniający skargę zastępuje postanowienie wojewódzkiego komisarza wyborczego.
4. Przepisy ust. 1-3 stosuje się odpowiednio w przypadku, o którym mowa w art. 22 ust. 3.

Art. 27.

Referendum przeprowadza się w dzień wolny od pracy w okresie między 30 a 40 dniem od dnia opublikowania postanowienia wojewódzkiego komisarza wyborczego w tej sprawie albo od dnia ogłoszenia przez Naczelny Sąd Administracyjny wyroku, o którym mowa w art. 26 ust. 3.

Rozdział 6

Kampania referendalna

Art. 28.

1. Kampania referendalna służy wyjaśnieniu przez organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego, który zarządził referendum, istoty problemów rozstrzyganych w referendum, treści postawionych pytań i wariantów, a także prezentowaniu stanowiska inicjatora referendum oraz partii politycznych, zrzeszeń i mieszkańców w sprawie poddanej pod referendum.
2. Organom jednostki samorządu terytorialnego zabrania się uczestniczenia w kampanii referendalnej związanej z referendument w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji.

Art. 29.

1. Kampania referendalna rozpoczyna się z dniem podjęcia uchwały organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego lub postanowienia wojewódzkiego

komisarza wyborczego o przeprowadzeniu referendum i ulega zakończeniu na 24 godziny przed dniem głosowania.

2. Zabrania się prowadzenia kampanii referendalnej na terenie:

- 1) urzędów administracji rządowej i samorządowej oraz sądów,
- 2) zakładów pracy, w sposób i w formach zakłócających ich normalne funkcjonowanie,
- 3) jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych ministrowi właściwemu do spraw obrony narodowej oraz oddziałów obrony cywilnej, a także skoszarowanych jednostek policyjnych.

3. W dniu głosowania zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji jest zabronione.

Art. 30.

Zgromadzenia mieszkańców organizowane w ramach kampanii referendalnej nie podlegają przepisom ustawy z dnia 5 lipca 1990 r. - Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. Nr 51, poz. 297, z 1999 r. Nr 41, poz. 412 i z 2000 r. Nr 12, poz. 136).

Art. 31.

Podczas kampanii referendalnej zabrania się organizowania loterii fantowych, innego rodzaju gier losowych oraz konkursów, w których wygranymi są nagrody pieniężne lub przedmioty o wartości wyższej niż wartość drobnych przedmiotów zwyczajowo używanych w celach reklamowych i promocyjnych.

Art. 32.

Na 24 godziny przed dniem referendum aż do zakończenia głosowania zabrania się podawania do publicznej wiadomości wyników badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań mieszkańców w referendum i wyników referendum oraz sondaży przeprowadzonych w dniu głosowania.

Art. 33.

Wszelkie plakaty, hasła lub ulotki dotyczące referendum, które zawierają wyraźne oznaczenie, od kogo pochodzą, bądź stwierdzające, przez kogo są rozplakatowane, podlegają ochronie prawnej.

Art. 34.

1. Na ścianach budynków, ogrodzeniach, latarniach, urządzeniach energetycznych, telekomunikacyjnych i innych można umieszczać plakaty i hasła referendalne wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela lub zarządcy nieruchomości.
2. Przy ustawianiu własnych urządzeń ogłoszeniowych w celu prowadzenia kampanii referendalnej należy stosować właściwe przepisy.
3. Plakaty i hasła referendalne należy umieszczać w taki sposób, aby można je było usunąć bez powodowania szkód.

4. Policja jest obowiązana usuwać plakaty i hasła, których sposób umieszczenia może zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi albo bezpieczeństwu mienia bądź bezpieczeństwu ludzi w ruchu drogowym.
5. Podmioty biorące udział w kampanii referendalnej obowiązane są usunąć pochodzące od nich plakaty i hasła referendalne oraz urządzenia ogłoszeniowe w terminie 30 dni od dnia referendum.
6. Zarząd gminy postanawia o usunięciu plakatów i haseł referendalnych oraz urządzeń ogłoszeniowych nieusuniętych przez obowiązanych do tego w terminie, o którym mowa w ust. 5. Koszty usunięcia ponoszą obowiązani.

Art. 35.

1. Jeżeli plakaty, hasła, ulotki, wypowiedzi albo inne formy propagandy i agitacji zawierają nieprawdziwe dane i informacje, każdy zainteresowany ma prawo złożyć do sądu okręgowego wniosek o:
 - 1) orzeczenie konfiskaty takich materiałów,
 - 2) wydanie zakazu publikowania takich materiałów,
 - 3) nakazanie sprostowania informacji,
 - 4) nakazanie przeproszenia pomówionego,
 - 5) nakazanie uczestnikowi postępowania wpłacenia kwoty do 10 000 złotych na rzecz instytucji charytatywnej,
 - 6) zasądzenie od uczestnika postępowania na rzecz wnioskodawcy kwoty do 10 000 złotych tytułem odszkodowania.
2. Sąd okręgowy, w składzie jednego sędziego, rozpoznaje wniosek, o którym mowa w ust. 1, w ciągu 24 godzin w postępowaniu nieprocesowym. Sąd może rozpoznać sprawę w przypadku usprawiedliwionej nieobecności wnioskodawcy lub uczestnika postępowania, pod warunkiem że o terminie rozprawy zostali oni prawidłowo powiadomieni. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie sąd niezwłocznie doręcza osobie zainteresowanej, o której mowa w ust. 1, i zobowiązanemu do wykonania postanowienia.
3. Na postanowienie sądu okręgowego, w terminie 24 godzin od jego wydania, służy zażalenie do sądu apelacyjnego. Sąd apelacyjny, w składzie trzech sędziów, rozpoznaje zażalenie w postępowaniu nieprocesowym, w trybie i terminie, o których mowa w ust. 2. Na postanowienie sądu apelacyjnego nie przysługuje środek zaskarżenia i podlega ono natychmiastowemu wykonaniu.
4. Postanowienia, o których mowa w ust. 2 i 3, w referendum zarządzonym przez organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego doręcza się właściwemu przewodniczącemu zarządu jednostki samorządu terytorialnego, a wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu w referendum przez niego zarządzonym.

Art. 36.

1. Nieprawdziwe informacje i dane odnoszące się do referendum i związane z kampanią referendalną opublikowane w prasie podlegają sprostowaniu w ciągu 48 godzin.

2. W stosunku do sprostowań informacji i danych opublikowanych w prasie innej niż dziennik sąd okręgowy wskazuje dziennik, w którym sprostowanie ma być zamieszczane na koszt obowiązanego w ciągu 48 godzin.
3. W razie odmowy zamieszczenia sprostowania lub niezamieszczenia sprostowania przez obowiązanego w sposób określony w postanowieniu sądu, sąd na wniosek zainteresowanego zarządza opublikowanie sprostowania w trybie egzekucyjnym na koszt obowiązanego.
4. W sprawach, o których mowa w ust. 1-3 i art. 35, przepisu art. 29 ust. 1 nie stosuje się.

Art. 37.

Informacje, komunikaty, apele i hasła referendalne ogłaszane w prasie drukowanej lub w telewizji bądź radiu muszą zawierać wskazanie, przez kogo są opłacane i od kogo pochodzą. Odpowiedzialnym za umieszczenie tego wskazania jest redaktor w rozumieniu ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. - Prawo prasowe (Dz.U. Nr 5, poz. 24, z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 34, poz. 187, z 1990 r. Nr 29, poz. 173, z 1991 r. Nr 100, poz. 442, z 1996 r. Nr 114, poz. 542, z 1997 r. poz. 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 770 oraz z 1999 r. Nr 90, poz. 999).

Art. 38.

Wykonanie uprawnień wynikających z przepisów ustawy nie ogranicza możliwości dochodzenia przez osoby pokrzywdzone lub poszkodowane uprawnień na podstawie przepisów innych ustaw, a w szczególności Kodeksu karnego, Kodeksu cywilnego i Prawa prasowego, wobec osób, których działanie lub zaniechanie w toku kampanii referendalnej naruszyło cudze dobra osobiste lub majątkowe.

Rozdział 7

Finansowanie referendum

Art. 39.

Finansowanie referendum jest jawne.

Art. 40.

1. Koszty referendum pokrywa się z budżetu jednostki samorządu terytorialnego, której organ stanowiący zarządził przeprowadzenie referendum.
2. W przypadku referendum wojewódzkiego lub referendum powiatowego środki na podstawie kalkulacji kosztów referendum ponoszonych przez właściwe jednostki samorządu terytorialnego przekazywane są z budżetu, o którym mowa w ust. 1, nie później niż na 20 dni przed dniem referendum.
3. Ostateczne rozliczenie i przekazanie środków między jednostkami samorządu terytorialnego na pokrycie kosztów przeprowadzenia referendum, o których mowa w ust. 2, winno być zakończone najpóźniej w ciągu miesiąca od dnia przeprowadzenia referendum.

4. Wydatki związane z organizacją i przeprowadzeniem referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji pokrywane są z budżetu państwa z części dotyczącej Państwowej Komisji Wyborczej. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 41.

1. Sprawozdanie finansowe z wydatków budżetowych poniesionych w związku z referendum zarządzonym przez organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego zarząd tej jednostki przedstawia organowi stanowiącemu na sesji, nie później niż po upływie 3 miesięcy od dnia referendum.
2. Sprawozdanie finansowe, o którym mowa w ust. 1, zarząd udostępnia do wglądu mieszkańcom. Czas, miejsce i sposób udostępniania sprawozdania zarząd podaje do wiadomości mieszkańców.

Art. 42.

1. Wydatki inicjatora referendum ponoszone w związku z referendum są pokrywane z jego źródeł własnych.
2. Pełnomocnik inicjatora referendum może organizować zbiórki publiczne środków finansowych na cele referendum na zasadach określonych w przepisach o zbiórkach publicznych.
3. Organizowanie zbiórki publicznej, o której mowa w ust. 2, nie wymaga zezwolenia.

Art. 43.

1. Inicjatorowi referendum oraz innym podmiotom uczestniczącym w kampanii referendalnej nie mogą być przekazywane, a inicjator referendum nie może przyjmować na cele referendalne środków finansowych pochodzących:
 - 1) z budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, związków jednostek samorządu terytorialnego i innych gminnych, powiatowych i wojewódzkich osób prawnych,
 - 2) od państwowych jednostek organizacyjnych,
 - 3) od przedsiębiorstw państwowych, a także od podmiotów z udziałem Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego, związków jednostek samorządu terytorialnego i innych gminnych, powiatowych i wojewódzkich osób prawnych, z wyłączeniem spółek publicznych,
 - 4) od podmiotów korzystających w ciągu ostatniego roku z dotacji budżetu państwa lub z dotacji budżetu jednostek samorządu terytorialnego, z wyłączeniem partii politycznych,
 - 5) od osób fizycznych nie mających miejsca zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, z wyłączeniem obywateli polskich zamieszkałych za granicą,
 - 6) od cudzoziemców mających miejsce zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej,

- 7) od osób prawnych nie mających siedziby na terenie Rzeczypospolitej Polskiej,
 - 8) od innych podmiotów nie mających siedziby na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, posiadających zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu,
 - 9) od osób prawnych z udziałem podmiotów zagranicznych, z wyłączeniem spółek publicznych,
 - 10) od obcych przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych, misji specjalnych i organizacji międzynarodowych oraz innych obcych przedstawicielstw korzystających z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych i konsularnych na mocy umów, ustaw lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do wartości niepieniężnych.

Art. 44.

1. Pełnomocnik inicjatora referendum obowiązany jest sporządzić sprawozdanie finansowe z dochodów i wydatków, związanych z referendument. Sprawozdanie finansowe w terminie trzech miesięcy od dnia referendum pełnomocnik składa zarządowi jednostki samorządu terytorialnego, na której obszarze przeprowadzono referendum, z zastrzeżeniem art. 45.
2. Zarząd jednostki samorządu terytorialnego udostępnia sprawozdanie pełnomocnika do wglądu mieszkańcom. Przepisy art. 41 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 45.

Sprawozdanie finansowe, o którym mowa w art. 44 ust. 1, z referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego pełnomocnik inicjatora referendum składa wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu, który zarządził przeprowadzenie referendum. Do sprawozdania wojewódzki komisarz wyborczy stosuje odpowiednio przepisy art. 41 ust. 2.

Art. 46.

Inicjator referendum, który uzyskał nadwyżkę pozyskanych środków nad wydatkami na cele referendalne, obowiązany jest przekazać ją instytucji charytatywnej. Informację o tym, ze wskazaniem celu, na który nadwyżka została przekazana, pełnomocnik inicjatora referendum zamieszcza w sprawozdaniu finansowym.

Art. 47.

Minister właściwy do spraw finansów publicznych, w drodze rozporządzenia, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, określi wzór sprawozdania finansowego o źródłach i wysokości pozyskanych funduszy oraz wydatkach poniesionych na cele referendalne, które pełnomocnik inicjatora referendum obowiązany jest sporządzić na podstawie art. 44 i 45.

Art. 48.

Pełnomocnik inicjatora referendum obowiązany jest przechowywać dokumenty związane z finansowaniem kampanii referendalnej przez 12 miesięcy od dnia referendum.

Rozdział 8**Tryb przeprowadzania oraz ustalania i ogłaszania wyników referendum****Art. 49.**

1. Referendum przeprowadzają i ustalają jego wynik powołane w tym celu właściwe terytorialne (wojewódzka, powiatowa i gminna) komisje do spraw referendum i obwodowe komisje do spraw referendum, zwane dalej „terytorialnymi komisjami” i „obwodowymi komisjami”.
2. Terytorialną komisję powołuje, najpóźniej na 25 dni przed dniem referendum:
 - 1) wojewódzki komisarz wyborczy - w przypadku referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji,
 - 2) organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego - w pozostałych sprawach.
3. W referendum wojewódzkim do kompetencji zastępców wojewódzkiego komisarza wyborczego należy powołanie powiatowych komisji do spraw referendum i obwodowych komisji oraz nadzór nad ich działalnością zgodnie z właściwością określaną na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy, o której mowa w art. 1 ust. 2.
4. Obwodowe komisje powołuje, najpóźniej na 21 dni przed dniem referendum:
 - 1) wojewódzki komisarz wyborczy - w przypadku referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji,
 - 2) terytorialna komisja - w pozostałych sprawach.
5. Komisje terytorialne i obwodowe posługują się własną pieczęcią, której wzór ustanawia Państwowa Komisja Wyborcza.
6. Do zasad działalności terytorialnych komisji i obwodowych komisji stosuje się odpowiednio przepisy ustawy, o której mowa w art. 1 ust. 2, dotyczące terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych.

Art. 50.

1. Wojewódzki komisarz wyborczy powołuje w skład terytorialnej i obwodowych komisji do przeprowadzenia referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego, w równej liczbie, osoby pisemnie wskazane przez zarząd tej jednostki oraz inicjatora referendum. W skład komisji nie mogą wchodzić radni, członkowie zarządu danej jednostki samorządu terytorialnego, a także inicjator referendum oraz jego pełnomocnik.

2. W skład terytorialnej komisji wchodzi od 6 do 16 osób; w skład obwodowej komisji wchodzi od 6 do 10 osób.
3. Komisje, o których mowa w ust. 1, na swoich pierwszych posiedzeniach wybierają ze swojego składu przewodniczącego i jego zastępcę. Składy komisji podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości przy odpowiednim zastosowaniu art. 13 ust. 1.
4. Zmiany i uzupełnienia w składach komisji następują w szczególnie uzasadnionych sytuacjach, a zwłaszcza na skutek zrzeczenia się członkostwa lub śmierci członka komisji, na zasadach i w trybie określonych w przepisach o ich powołaniu.

Art. 51.

Zarząd danej jednostki samorządu terytorialnego oraz inicjator referendum mogą wyznaczyć do terytorialnej komisji i każdej obwodowej komisji po jednym mężu zaufania, który ma prawo być obecny przy wszystkich czynnościach wykonywanych przez te komisje oraz wносить do protokołów wyników głosowania i wyników referendum uwagi z wymienieniem konkretnych zarzutów.

Art. 52.

1. Terytorialna komisja zarządza wydrukowanie potrzebnej liczby kart do głosowania i zapewnia dostarczenie ich do obwodowych komisji, z zastrzeżeniem ust. 2.
2. W referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego wojewódzki komisarz wyborczy zarządza druk kart do głosowania oraz określa sposób dostarczania ich do obwodowych komisji.

Art. 53.

1. Karta do głosowania zawiera:
 - 1) oznaczenie referendum, nazwę organu, który postanowił o przeprowadzeniu referendum, datę referendum,
 - 2) pytanie lub pytania albo warianty rozwiązania sprawy będącej przedmiotem referendum; jeżeli referendum polega na udzieleniu odpowiedzi na postawione pytania, na karcie do głosowania zamieszcza się również wyrazy: „tak” i „nie” z kratkami z lewej strony przeznaczonymi na postawienie znaku przy odpowiedzi, którą wybrał głosujący, a gdy referendum polega na dokonaniu wyboru pomiędzy zaproponowanymi wariantami, przy każdym z wariantów umieszcza się po lewej stronie numer wariantu i kratkę przeznaczoną na postawienie znaku przy wariacie, za którym głosujący się opowiada,
 - 3) pouczenie o sposobie głosowania.
2. W razie poddania pod referendum więcej niż jednej sprawy, na karcie do głosowania zamieszcza się kolejno wszystkie postawione pytania lub warianty, z zachowaniem wymagań określonych w ust. 1 pkt 2.
3. Karta do głosowania może być zadrukowana tylko po jednej stronie.

4. Na karcie do głosowania drukuje się odcisk pieczęci organu właściwego do podjęcia decyzji o przeprowadzeniu referendum.
5. Wydając kartę do głosowania, obwodowa komisja opatruje ją własną pieczęcią.

Art. 54.

Referendum przeprowadza się w stałych obwodach głosowania utworzonych w celu przeprowadzenia wyborów do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego.

Art. 55.

Referendum jest ważne, jeżeli wzięło w nim udział co najmniej 30% uprawnionych do głosowania.

Art. 56.

1. Wynik referendum jest rozstrzygający, jeżeli za jednym z rozwiązań w sprawie poddanej pod referendum oddano więcej niż połowę ważnych głosów.
2. Wynik referendum gminnego w sprawie samoopodatkowania się mieszkańców na cele publiczne jest rozstrzygający, jeżeli za samoopodatkowaniem oddano co najmniej $2/3$ ważnych głosów.

Art. 57.

1. Głos jest nieważny, jeżeli na karcie do głosowania, w odniesieniu do poszczególnego pytania lub wariantu, nie zaznaczono żadnej odpowiedzi lub nie dokonano wyboru żadnego wariantu.
2. Głos jest nieważny w odniesieniu do poszczególnego pytania lub wariantu, jeżeli na karcie do głosowania zaznaczono więcej niż jedną odpowiedź na dane pytanie lub dokonano wyboru więcej niż jednego wariantu.

Art. 58.

1. Nieważne są karty do głosowania inne niż urzędowo ustalone lub nie opatrzone pieczęcią obwodowej komisji.
2. Poczynienie na karcie do głosowania dodatkowych uwag lub innych dopisków nie pociąga za sobą skutków prawnych, a w szczególności nie wpływa na ważność karty.
3. Kart do głosowania przedartych całkowicie na dwie lub więcej części nie bierze się pod uwagę przy obliczaniu wyników głosowania.

Art. 59.

1. Po zakończeniu głosowania obwodowa komisja sporządza w trzech egzemplarzach protokół wyników głosowania w obwodzie, zawierający liczbę:
 - 1) osób uprawnionych do głosowania,

- 2) osób, którym wydano karty do głosowania,
 - 3) kart wyjętych z urny,
 - 4) kart nieważnych,
 - 5) kart ważnych, czyli liczbę osób, które wzięły udział w głosowaniu,
 - 6) głosów nieważnych,
 - 7) głosów ważnych,
 - 8) głosów ważnych oddanych na poszczególne odpowiedzi na postawione pytanie lub za wyborem określonego wariantu.
2. W razie poddania pod referendum więcej niż jednej sprawy liczby, o których mowa w ust. 1 pkt 6-8, komisja podaje w protokole oddzielnie dla każdego pytania lub wariantu.
 3. Protokół podpisują i każdą ze stron parafują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji, obecne przy jego sporządzeniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.
 4. Członkom komisji i mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu głosowania uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów.
 5. Po sporządzeniu protokołu obwodowa komisja podaje niezwłocznie do publicznej wiadomości wyniki głosowania poprzez wywieszenie w swojej siedzibie, w miejscu łatwo dostępnym dla obywateli, jednego z egzemplarzy protokołu głosowania w obwodzie.
 6. Przewodniczący obwodowej komisji niezwłocznie przesyła do terytorialnej komisji (w referendum wojewódzkim - do komisji powiatowej, o której mowa w art. 62) w zapieczętowanej kopercie jeden egzemplarz protokołu głosowania w obwodzie.

Art. 60.

Po wykonaniu czynności wymienionych w art. 59 ust. 5 i 6 przewodniczący obwodowej komisji niezwłocznie przekazuje w depozyt wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) dokumenty z głosowania w zapieczętowanych pakietach wraz z pieczęcią komisji.

Art. 61.

1. Niezwłocznie po otrzymaniu protokołów głosowania od wszystkich obwodowych komisji terytorialna komisja sporządza w czterech egzemplarzach protokół wyniku referendum, który zawiera:
 - 1) łączne dane liczbowe, wymienione art. 59 ust. 1, z obszaru całej jednostki samorządu terytorialnego,
 - 2) wynik referendum.
2. Przepisy art. 59 ust. 2-5 stosuje się odpowiednio.
3. Po wykonaniu czynności, o których mowa w ust. 1, terytorialna komisja przekazuje właściwemu przewodniczącemu zarządu jednostki samorządu terytorialnego dokumenty komisji wraz z pieczęcią.

Art. 62.

1. W celu przeprowadzenia referendum wojewódzkiego organy, o których mowa w art. 49 ust. 2 i 3, w zakresie swojej właściwości miejscowej powołują komisje powiatowe działające jako organy pomocnicze dla ustalania zbiorczych wyników głosowania z obwodów znajdujących się na obszarze powiatów. Przepisy art. 50 i 51 stosuje się odpowiednio, z tym że w skład komisji powiatowej wchodzi od 6 do 10 osób.
2. Komisja powiatowa niezwłocznie po otrzymaniu protokołów głosowania od wszystkich obwodowych komisji z obszaru powiatu sporządza protokół zbiorczych wyników głosowania na obszarze powiatu, który zawiera:
 - 1) łączne dane liczbowe, wymienione w art. 59 ust. 1, z obszaru powiatu,
 - 2) wynik referendum.
3. Do działania komisji powiatowych, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 59 ust. 2-5 i art. 61 ust. 3.

Art. 63.

1. Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu wyniku referendum terytorialna komisja podaje do publicznej wiadomości wyniki głosowania i wynik referendum poprzez wywieszenie w swojej siedzibie jednego z egzemplarzy tego protokołu.
2. Wojewoda niezwłocznie ogłasza w wojewódzkim dzienniku urzędowym protokół wyniku referendum otrzymany od terytorialnej komisji.
3. Jeżeli referendum zostało zarządzane przez organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego, jeden egzemplarz protokołu wyniku referendum wraz z protokołami terytorialnej komisji i obwodowych komisji terytorialna komisja niezwłocznie przekazuje właściwemu wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta), staroście albo marszałkowi województwa.
4. Jeżeli referendum dotyczyło odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji, terytorialna komisja niezwłocznie przesyła protokół wyniku referendum wraz z protokołami obwodowych komisji właściwemu wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.
5. W przypadku referendum, o którym mowa w ust. 4, jeden egzemplarz protokołu terytorialna komisja przesyła niezwłocznie także wojewodzie.

Art. 64.

Wzory urzędowych formularzy protokołów, o których mowa w art. 59, 61 i 62, sporządzanych przez terytorialne i obwodowe komisje ustala organ właściwy do przeprowadzenia referendum.

Art. 65.

Jeżeli referendum zakończy się wynikiem rozstrzygającym w sprawie poddanej pod referendum, organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego niezwłocznie podejmuje czynności w celu jej realizacji.

Art. 66.

1. W terminie 7 dni od dnia podania wyników referendum do wiadomości publicznej w sposób, o którym mowa w art. 63 ust. 2, każdy uprawniony do wzięcia w nim udziału mieszkaniec danej jednostki samorządu terytorialnego może wnieść protest, jeżeli dopuszczono się naruszenia przepisów ustawy, a naruszenie to mogło wywrzeć istotny wpływ na wynik referendum.
2. Do wnoszenia i rozpoznawania protestów oraz skutków ich uwzględnienia stosuje się odpowiednio przepisy art. 59-61, art. 63 ust. 1 i 2 oraz art. 64 ustawy, o której mowa w art. 1 ust. 2, z zastrzeżeniem ust. 3.
3. Sąd okręgowy rozpatruje protest w ciągu 14 dni od dnia zgłoszenia protestu z udziałem wnoszącego protest i przedstawiciela właściwej terytorialnej komisji, a jeżeli protest dotyczy referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego - również z udziałem wojewódzkiego komisarza wyborczego.

Art. 67.

1. Ogłoszenie, w trybie art. 63 ust. 2, wyników referendum rozstrzygających o odwołaniu organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji oznacza zakończenie działalności organu stanowiącego i z mocy prawa - zarządu jednostki samorządu terytorialnego.
2. W przypadku określonym w ust. 1 Prezes Rady Ministrów niezwłocznie wyznacza osobę, która pełni funkcję organów jednostki samorządu terytorialnego do czasu wyboru nowych organów jednostki samorządu terytorialnego oraz zarządza, z zastrzeżeniem ust. 3, wybory przedterminowe do organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego.
3. W razie wniesienia protestu przeciwko ważności referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego przed upływem kadencji, do czasu rozstrzygnięcia sprawy w trybie art. 66, nie zarządza się wyborów przedterminowych.

Rozdział 9**Przepisy karne****Art. 68.**

Kto zbiera podpisy osób popierających zgłoszenie wniosku w sprawie przeprowadzenia referendum z naruszeniem art. 14 ust. 3, podlega grzywnie.

Art. 69.

Kto prowadzi kampanię referendalną z naruszeniem zakazów określonych w art. 29 ust. 2 i 3 albo art. 31, podlega karze grzywny.

Art. 70.

Kto podaje do publicznej wiadomości wyniki badań opinii publicznej dotyczące przewidywanych zachowań mieszkańców w referendum i wyniku referendum oraz sondaży przeprowadzanych w dniu głosowania, z naruszeniem zakazu, o którym mowa w art. 32, podlega grzywnie.

Art. 71.

Kto przekazuje inicjatorowi referendum lub przyjmuje w imieniu inicjatora referendum środki finansowe lub niepieniężne z naruszeniem zakazu, o którym mowa w art. 43, podlega grzywnie.

Art. 72.

Pełnomocnik inicjatora referendum, który nie wykonuje w terminie obowiązku przedłożenia sprawozdania finansowego organowi określönemu w art. 44 lub art. 45, podlega karze grzywny.

Art. 73.

Kto, dysponując nadwyżką środków finansowych inicjatora referendum, nie przekazuje jej instytucji charytatywnej wbrew nakazowi wynikającemu z art. 46, podlega grzywnie.

Art. 74.

Do postępowania w sprawach, o których mowa w art. 69 i art. 72, stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

Rozdział 10**Przepisy zmieniające i końcowe****Art. 75.**

W ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 1996 r. Nr 13, poz. 74, Nr 58, poz. 261, Nr 106, poz. 496 i Nr 132, poz. 622, z 1997 r. Nr 9, poz. 43, Nr 106, poz. 679, Nr 107, poz. 686, Nr 113, poz. 734 i Nr 123, poz. 775, z 1998 r. Nr 155, poz. 1014 i Nr 162, poz. 1126 oraz z 2000 r. Nr 26, poz. 306, Nr 48, poz. 552 i Nr 62, poz. 718) wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 12 otrzymuje brzmienie:

„Art. 12. Zasady i tryb przeprowadzania referendum gminnego określa odrębna ustawa.”;

2) skreśla się art. 13;

3) w art. 20:

a) w ust. 2 po wyrazach „do rady gminy” dodaje się wyrazy „, z zastrzeżeniem ust. 2b”;

b) dodaje się ust. 2b w brzmieniu:

„2b. Jeżeli wybory były wynikiem referendum lokalnego w sprawie odwołania rady gminy, pierwszą sesję zwołuje osoba, którą Prezes Rady Ministrów wyznaczył do pełnienia funkcji organów jednostki samorządu terytorialnego.”.

Art. 76.

W ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. Nr 91, poz. 576, Nr 155, poz. 1014, Nr 160, poz. 1060 i Nr 162, poz. 1126 oraz z 2000 r. Nr 12, poz. 136, Nr 26, poz. 306, Nr 48, poz. 550 i 552 i Nr 62, poz. 718) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 5 skreśla się ust. 2-4;

2) w art. 21:

a) w ust. 3 po wyrazach „całego kraju” dodaje się wyrazy „, z zastrzeżeniem ust. 4”;

b) dodaje się ust. 4 w brzmieniu:

„4. Jeżeli wybory były wynikiem referendum lokalnego w sprawie odwołania sejmiku, pierwszą sesję zwołuje osoba, którą Prezes Rady Ministrów wyznaczył do pełnienia funkcji organów jednostki samorządu terytorialnego.”.

Art. 77.

W ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. Nr 91, poz. 578 i Nr 155, poz. 1014 oraz z 2000 r. Nr 12, poz. 136, Nr 26, poz. 306, Nr 48, poz. 552 i Nr 62, poz. 718) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 10 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Zasady i tryb przeprowadzania referendum powiatowego określa odrębna ustawa.”;

2) skreśla się art. 11;

3) w art. 15 w ust. 4 kropkę po pkt 2 zastępuje się przecinkiem i dodaje się pkt 3 w brzmieniu:

„3) jeżeli wybory były wynikiem referendum lokalnego w sprawie odwołania rady powiatu, pierwszą sesję zwołuje osoba, którą Prezes Rady Ministrów wyznaczył do pełnienia funkcji organów jednostki samorządu terytorialnego.”.

Art. 78.

Do referendów gminnych, w odniesieniu do których przed wejściem w życie ustawy zostały podjęte uchwały rad gmin w sprawie przeprowadzenia referendum lub inicjator referendum dokonał powiadomienia o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum, stosuje się przepisy dotychczasowe.

Art. 79.

Traci moc ustawa z dnia 11 października 1991 r. o referendum gminnym (Dz.U. z 1996 r. Nr 84, poz. 386).

Art. 80.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.